

ADAM WIŃSKI

Instytut Teologiczny w Białymstoku

ORCID 0000-0001-6870-8097

MIGRACJE I EMIGRANT. PERSONALIZM MIGRACYJNY JAKO *LOCUS THEOLOGICUS* W MYŚLI I *PRAXIS* FRANCISZKA

Aktualnie jest na świecie 740 milionów osób zmieniających miejsce zamieszkania, z czego 65 milionów uchodźców opuszczających swoje ojczyzny z powodu przymusu związanego z wojną czy zagrożeniem życia lub zdrowia. Szacuje się, że w 2050 roku liczba migrantów powiększy się o kolejne 250 milionów. Migracje stają się swoistym znakiem czasów oraz wyzwaniem społecznym i duszpasterskim. Troska Kościoła o emigrantów, o której często przypomina i dopomina się Franciszek jest wyrazem chrześcijańskiej koncepcji osoby ludzkiej kształtowanej w duchu nauczania Chrystusa: *Błogosławieni miłosierni* (Mt 5,7) *Błogosławieni wprowadzający pokój* (Mt 5,9) *Byłem przybyszem a nie przyjęliście mnie* (Mt 25,33). Papież Franciszek wskazując na imperatyw troski o migrantów często przywołuje wyżej wymienione fragmenty nauczania Jezusa Chrystusa, które obowiązują przede wszystkim chrześcijan, ale są także zaproszeniem dla każdego człowieka dobrej woli ze względu na swój uniwersalny charakter.

W centrum życia i nauczania papieża Franciszka znajduje się osoba, konkretna osoba i jej życie. Franciszek nie jest i nigdy nie był oderwany od rzeczywistości. Bardziej niż piewą górnołotnych, a przez to często zawikłanych idei teologicznych jest człowiekiem zafascynowanym życiem, w którym odnajduje nie mniej powikłania, ale zarazem swoistej

synergii- współdziałania Boga z człowiekiem. Dlatego widzi on nie ideologię i problem do rozwiązania, nie zjawisko do przestudiowania (migracje), ale twarz konkretnej osoby, jej historię, cierpienie, nadzieje, rodzinę (osobę emigranta). Personalizm Franciszka wyraża się w przejściu od migracji jako zjawiska do migranta jako twarzy konkretnego człowieka, który nie jest zagrożeniem, problemem, ale bratem i bliźnim.

1. PODSTAWY TEOLOGICZNE MYŚLI FRANCISZKA:

Teologia papieża Franciszka ma specyficzny charakter, gdyż jest swoistą próbą łączenia przeciwności i trzeba ją odczytywać w kluczu hermeneutyki ciągłości i zgodnie z zasadą komplementarności. Ciekawym kluczem do odczytania myśli Bergoglio jest próba pojednania, łączenia, nawet na zasadzie syntezy przeciwstawieństw (J.M. Bergoglio doktorat napisał o biegunowych przeciwstawieństwach Romano Guardiniego). Warto przypomnieć cztery podstawowe założenia, które przyjmuje i często powtarza Jorge Maria Bergoglio: *jedność jest ważniejsza niż konflikt, całość jest ważniejsza niż część, czas jest ważniejszy niż przestrzeń, rzeczywistość jest ważniejsza od idei* – które w konsekwencji mają prowadzić do jedności w działaniu¹.

Swoista jedność myśli z doświadczeniem (być może jako owoc formacji jezuickiej), powoduje metodologiczne trudności w całościowym ujęciu myśli papieża pochodzącego z Ameryki Łacińskiej. Teologiczną myśl papieża Franciszka należy odczytywać w łączności z całą Jego działalnością – jego spotkaniami, wizytami, rozmowami, gestami. Należy podkreślić, że Franciszek nie jest papieżem teologicznych dywagacji, ideologicznych założeń, politycznych myśli, ale troskliwym pasterzem widzącym konkretnego człowieka w jego konkretnej sytuacji. Personalistyczne podejście papieża do rzeczywistości trzeba studiować łącząc nauczanie z gestami głowy Kościoła (teologia i praxis). Wiara papieża zdaje się być utkana codziennością i pisana codziennymi gestami miłości zanurzonymi sercu Jezusa. Jorge Maria Bergoglio jako biskup Buenos

¹ Wskazane tezy można znaleźć w: M. Borghesi., *Jorge Maria Bergoglio. Biografia intelektualna*, Wydawnictwo Franciszkanów „Bratni Zew”, Kraków 2018.

Aires wskazywał na problem migracji, także tej wewnątrz kraju (ze wsi czy prowincji do wielkich miast) widząc zawsze twarze konkretnych osób: *każdej nocy widzę na Plaza de Mayo wózki wypełnione kartonami i ciągnięte przez dzieci. To nie jest ludzka siła pociągowa? To jest niewolnictwo i wykorzystywanie człowieka... Parę dni temu spotkałem się z matką Marity Veron, która była porwana przez handlarzy ludźmi i zmuszona do pracy w burdelu. W tym mieście jest wiele dziewczynek, które przestają się bawić lalkami, żeby trafić do burdelowych pokoi².*

Tylko przy połączeniu myśli teologicznej z *praxis* można zrozumieć podstawowy przekaz głowy Kościoła. Oddzielając myśl od czynów i gestów papieża istnieje zagrożenie (jak to często pojawia się w niewłaściwych i nieproporcjonalnych, medialnych ocenach papieża) spłycenia myśli papieża oraz mylnych tropów interpretacyjnych.

Wiele wystąpień Franciszka odnoszących się bezpośrednio do zagadnienia migracji to jedynie kilka krótkich słów, albo jedynie wyliczenie nadużyć wobec wolności i godności osoby- jednak zawsze towarzyszy temu jednoznaczne potępienie wszelkich przestępstw i nadużyć oraz wezwanie do działania na rzecz obrony godności i wolności każdego człowieka (przeciwstawiając kulturze odrzucenia czy obojętności kulturze spotkania i życzliwego dialogu).

Papież Franciszek jest prorokiem niewygodnym i z wielu powodów jego głos jest wyciszany, cenzurowany i pomijany. Jest On słuchany i niesłuchany zarazem. Należy także podkreślić, iż Franciszek paradoksalnie mówi także kiedy nie mówi wykorzystując proste gesty, aby przypomnieć o wartości i godności osoby ludzkiej.

2. TEOLOGIA POCHODZENIA LATYŃOSKIEGO

Papieską myśl na temat migracji należy odczytywać w szerszym kontekście teologicznym, a szczególnie w podstawowych pojęciach bliskich

² J.M. Bergoglio., *Homilia z okazji Mszy Świętej w intencji ofiar przemytu i handlu ludźmi* (22.09.2011), [w]: Franciszek., *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków 2013, s.58.

teologii Ameryki Łacińskiej takich jak opcja preferencyjna na rzecz ubogich, nawrócenie pastoralne oraz teologia peryferii.

Samo pojęcie opcji na rzecz ubogich ma swoje korzenie w Ameryce Łacińskiej. Podstawowe założenia opcji na rzecz ubogich zostały zdefiniowane przez uczestników CELAM (Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów) w Puebli w Meksyku (1979): *Preferencyjna opcja na rzecz ubogich ma na celu przepowiadanie Chrystusa Zbawiciela, który im ukaże godność, pomoże w ich wysiłkach wyzwolenia ze wszystkich niedostatków i doprowadzi do komunii z Ojcem i braćmi poprzez życie ubóstwem ewangelicznym*³. Wśród ubogich szczególnie miejsce zajmują migranci i uchodźcy.

Specyfika „nawrócenia pastoralnego” została wyjaśniona w Dokumentie CELAM z Aparecidy w Brazylii (2007): *Nawrócenie pastoralne naszych wspólnot wymaga przejścia z duszpasterstwa jedynie zachowawczego do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego*⁴. Owo nawrócenie to zmiana sposobu myślenia i działania, wyzwolenie się z myślowych schematów. Stanowi ono przeciwstawienie duszpasterstwa zmęczonego, zrezygnowanego. Nowe dokumenty papieskie wskazują już nie tylko na osobiste nawrócenie, ale na nawrócenie pastoralne całych wspólnot, parafii, struktur kościelnych, nawrócenie więzi. Trzeba pamiętać, że parafia to nie tylko ludzie wierzący uczestniczący pobożnie w niedzielnej liturgii, ale także zagubieni, poszukujący, nie szukający już niczego, niewierzący. W tym kluczu migranci i uchodźcy wymagają szczególnej troski wspólnoty Kościoła nie tylko na zasadzie pomocniczości i gestu miłosierdzia, ale także wzajemnego ubogacania się.

Teologia peryferii to swoista myśl Franciszka związana z bliską mu teologią ludu. Teologia ludu to pojęcie szczególnie bliskie papieżowi.

³ Puebla nr 1153, [w]: Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano, Rio de Janeiro, Medellín, Puebla Santo Domingo, Bogotá 1995.

⁴ Aparecida nr 370, [w]: V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Aparecida. Dokument końcowy *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, Gubin 2014. Warto podkreślić, że z inicjatywy Franciszka powstał także dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa- Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji i ewangelizacji Kościoła*.

Bliscy współpracownicy Franciszka podkreślają, że kiedy słyszy on słowo lud to widać blask w Jego oczach i uśmiech na twarzy. Teologia ludu jest daleka od wszelkich ideologii (także marksistowskich czy wyzwoleńczych). Zakłada ona, że lud myśli swoimi własnymi kategoriami, żyje swoją własną wiarą, tworzy drogi wychodząc od swojej własnej kultury ludowej, procesów historycznych. W odniesieniu do ludu wskazuje się na potrzebę szacunku do jego tożsamości i stylu. Teologia ludu związana jest z takimi nazwiskami jak: Lucio Gera (nazywany przez papieża ojcem Kościoła argentyńskiego), Juan Carlos Scannone, Rafael Tello, Carlos Galli. Pojęcie to przywołał Franciszek już w pierwszym wywiadzie udzielnemu jezuitcie Antonio Spadaro: *Lud jest podmiotem, a Kościół jest Ludem Bożym pielgrzymującym poprzez historię, ze swoimi radościami i smutkami. Sentire cum Ecclesia jest dla mnie byciem pośród tego ludu. Wspólnota wiernych jest niezawodna w wierze i wyraża swoją nieomyślność w wierze (infallibilitas in credendo) poprzez nadprzyrodzony zmysł wiary całego ludu pielgrzymującego*⁵.

Szczegółnej troski Kościoła potrzebują ludzie marginalizowani, a ich nieregularna i trudna sytuacja jest uprzywilejowaną przestrzenią Nowej Ewangelizacji stając się niejako nowym *locus teologicus*.

Wskazane wyżej podstawy doktrynalne Franciszek wyraża także poprzez różnego rodzaju spotkania oraz proste gesty, którym towarzyszą refleksje teologiczne wyjaśniające ich znaczenie i potrzebę rozprzestrzeniania w Kościele i społeczeństwie.

3. PRZYKŁADY PERSONALIZMU FRANCISZKA W RELACJI DO OSOBY MIGRANTA:

Papież Franciszek w każdym spotkaniu z drugim człowiekiem widzi osobę w jej całości i złożoności. Spojrzenia takiego Franciszek nauczył się z Ewangelii, co znalazło swój wyraz także w herbie papieskim-miserand. Franciszek często przypominał, sam jest synem migrantów, a na stanowisko utworzonej przez siebie Dykasterii ds. Integralnego

⁵ A. Spadaro, *Intervista a Papa Francisco*, „La Civiltà Cattolica”, nr 3918 (2013), s. 459. EG, nr 124.

Rozwoju Człowieka (powstałej w 2017 roku z połączenia 4 papieskich rad- *Iustitia et Pax*, *Cor Unum*, ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, ds. Duszpasterstwa Chorych i Służby Zdrowia) powołał kard. Michaela Czerny- kanadyjskiego duchownego (także syna emigrantów, którego matka była Żydówką). Będąc synem migrantów dobrze rozumie dramat migrantów: *Jestem synem migrantów, ale w Argentynie jest nas 46 milionów, jak sądzę, a tylko rdzennych mieszkańców jest 6 milionów, nie więcej. Pozostali to migranci. To naprawdę kraj migracji: Włosi, Hiszpanie, Ukraińcy, Rosjanie, z Bliskiego Wschodu* (w wywiadzie dla dziennika *tg1 dla Gianmarco Chiocci*, 2023). W wywiadzie dla Dominique Wolton zatytułowanym *Otwieranie drzwi* powiedział: *Wszyscy jesteście migrantami i wszyscy jesteście uchodźcami. Nasza teologia jest teologią uchodźców. Sam Jezus był uchodźcą, imigrantem. Poza tym egzystencjalnie, poprzez wiarę, jesteście migrantami*⁶. Papież często przywołuje wątki emigracyjne z historii swojej rodziny, aby zaprosić wszystkich do odnalezienia się w kondycji migranta i uchodźcy i przypomnieć o wspólnym domu w Niebie, co zobowiązuje do wzajemnej troski i odpowiedzialności za siebie.

Myśl o egzystencjalnym byciu migrantem została ukształtowana jeszcze w czasach posługi w Argentynie, szczególnie pracy w ramach Konferencji Biskupów Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAM). Nie można zapomnieć, że Franciszek jest współredaktorem dokumentu V Konferencji CELAM w Aparecida (2007). W tekście dokumentu końcowego czytamy: *Kościół jako matka powinien czuć się Kościołem bez granic. Wierzymy, że zjawiska migracji nie należy nigdy postrzegać wyłącznie jako problemu, lecz trzeba je traktować także i przede wszystkim jako wielkie bogactwo dla drogi, która zmierza ludzkość*⁷. To wskazanie na wzajemne ubogacanie się stanowi myśl przewodnią w nauczaniu papieskim.

⁶ Franciszek., *Otwieranie drzwi* (wywiad z Dominique Wolton), Kraków 2018, wydawnictwo WAM, s.28.

⁷ Aparecida nr 413. (także Benedykt XVI., *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, 14.010.2007.

W zmieniającym się świecie zjawisko migracji staje się coraz bardziej widoczne i znaczące. Warto podkreślić badania i dane statystyczne wskazujące na zjawisko migracji. Janusz Balicki, analizując dane wskazuje na ciekawe zjawiska. Populacja Europy w 1900 roku stanowiła prawie 30% ludności świata, obecnie to niecałe 10%. Można do tego dodać, że według prognoz w roku 2070 liczba wyznawców islamu żyjących w dużej mierze w krajach rozwijających się, czyli z wysokim przyrostem naturalnym, przewyższy liczbą chrześcijan⁸.

Franciszka nie interesują teorie naukowe czy dywagacje teologiczne w oderwaniu od rzeczywistości, dlatego podkreśla wyższość osobistego spotkania nad teoretyzowaniem. Regularne spotkania Ojca Świętego ze stowarzyszeniami i osobami wspierającymi migrantów mają jako cel przypomnienie światu godności człowieka i potrzeby ewangelicznego traktowania bliźniego: *Migranci i uchodźcy nie są pionkami na szachownicy ludzkości. Są to dzieci, kobiety i mężczyźni, którzy opuszczają bądź są zmuszeni do opuszczenia swoich domów z różnych powodów, którzy mają takie samo słuszne pragnienie, by umieć więcej, by mieć więcej, ale przede wszystkim, by więcej być.* Owo być więcej w nauczaniu papieski jest zjawiskiem o kierunku zwrotnym rozumianym jako (wzajemne ubogacanie się)⁹.

Pierwsza podróż papieska na Lampedusę (8 czerwca 2013)- gdzie zginęło w morzu tylko w ostatnim ćwierćwieczu 28 tysięcy mieszkańców Afryki zmierzających do Europy („przyjmować, towarzyszyć, promować i integrować”). Wskazane czasowniki określają zadanie chrześcijan, aby kryzys migracyjny przestał być największą katastrofą humanitarną od czasów II Wojny Światowej, a Morze Śródziemne nie stało się cmentarzyskiem¹⁰.

⁸ Por. J. Balicki., *Współczesny kryzys migracyjny. Wyzwania dla Kościoła*, [w]: Teologia i Moralność, volumen 12(2017), numer 1(21), s.9-27.

⁹ Franciszek., *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2017): Imigranci niepełnoletni, bezbronni, pozbawieni głosu* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

¹⁰ Cytaty papieskie za: W. Kasper., *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*, Warszawa 2015, s.130.

Podczas liturgii Wielkiego Czwartku zaraz po wyborze na papieża obmył nogi muzułmańskiej emigrantce, a w 2016 roku wybrał do obmycia nóg 12 emigrantów. Gest ten był kolejnym głosem papieża, aby budować kulturę spotkania zwalczając zarazem kulturę odrzucenia czy wykluczenia rezygnując z lęków, postawy zamknięcia, znieczulenia na rzecz kultury spotkania¹¹. Celem przełamania kultury odrzucenia i dojrzenia do kultury spotkania Franciszek poprosił, aby domy zakonne i parafialne zostały otwarte dla emigrantów: *Puste zakonne domy nie należą do nas, są własnością ciała Chrystusa cierpiącego w migrantach.*

Wymownym gestem była audiencja papieska tuż przed świętami Bożego Narodzenia. 19 grudnia 2019 Ojciec Święty rozpoczął spotkanie od zaprezentowania kamizelki ratunkowej, którą dostał w darze. Podobną otrzymał wcześniej od grupy ratowników. Należała do dziewczynki, która utonęła w Morzu Śródziemnym. Przekazał ją następnie dwóm Podsekretarzom w Sekcji Migrantów i Uchodźców Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka mówiąc im: „Oto jest wasza misja!”. W grudniu 2019 roku Franciszek pokazał wiernym kamizelkę nieznanego migranta, który utonął w morzu, a następnie umieścił ją na krzyżu. Był to wymowny gest zwracający uwagę Europy na niedolę i dramat już nie migrantów jako ogółu, ale konkretnego człowieka, jego dramatycznej śmierci oraz jeszcze bardziej dramatycznego milczenia Europy¹². Franciszek tak tłumaczy przesłanie kamizelki: *Imigranci przybywają dlatego, że uciekają przed wojną lub głodem. Blokowanie łodzi na morzu nie rozwiązuje problemu. Musimy potępić przemyslników ludzi*

¹¹ Kultura spotkania to często powtarzające się zaproszenie papieża jako odpowiedź na „autyzm uczuć”. Por. J.M.Bergoglio., *Wykład w sanktuarium św. Kajetana w Buenos Aires* (19.11.2009), [w:] Franciszek., *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków, wydawnictwo M, 2013, s.42.

¹² Ciekawe wydawałby się porównanie odbioru nauczania papieskiego w kwestii migrantów w Polsce i w innych krajach. Na przykład zawieszenie kamizelki w opinii niektórych w kraju było porównane do bluźnierstwa i profanacji krzyża, a orędzia na dzień migranta i uchodźcy określane jako bełkot teologiczny i brak wykształcenia teologicznego. Obmycie zaś nóg wyznawczyni Islamu jako niegodny gest uznania wyższości Islamu i służalczości Europy. Takie przykłady interpretacji nauczania i gestów papieskich zwarte są w książce R. Cekiera: R. Cekiera., *Uchodźcy, migranci i Kościół Katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła Katolickiego*, Warszawa 2022.

*i opróżniać obozy uchodźców, wspomagać i ratować ludzi, bo wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za życie naszych bliźnich*¹³. Odpowiedzialność ta wyraża się w równym dostępie do dóbr takich jak mieszkanie, praca, edukacja etc. Doświadczenie nierówności wyrazić można w pracy zwanej 3 d- *dirty, deemanding and dangerous* (brudna, bardzo wymagająca, niebezpieczna) oraz 3 dramatach- *disease, depravity and drugs* (choroby, deprawacja, narkotyki)¹⁴.

Franciszek wskazuje na potrzebę aktywnego i życzliwego słuchania. Przy różnych okazjach papież słuchał świadectw migrantów: na przykład w domu św. Marty przez godzinę Franciszek słuchał świadectwa Karli Jacinto, młodej kobiety z Meksyku, która w wieku od 12 do 16 lat była gwałcona jako niewolnica seksualna, do 30 razy dziennie. Spotkanie to głęboko wstrząsnęło papieżem. Podczas podróży apostołskiej do Luksemburga (2024) papież dostał worek listów od migrantów z Afryki. Spotkania z migrantami są zaproszeniem do prowadzenia szczerego i życzliwego dialogu (apostolstwo ucha): *Ludzie szukają przede wszystkim kogoś, kto ich wysłucha*¹⁵ oraz: *Usiąść i słuchać drugiego człowieka- to wzór postawy otwartości tego, kto przezwycięża swój narcyzm i akceptuje drugiego, zwraca na niego uwagę i przyjmuje go do własnego kręgu. Ale dzisiejszy świat jest przeważnie światem głuchym*¹⁶. Dialog zaś papież określa jako: *Zbliżyć się do siebie, wyrażać swoje zdanie, słuchać jeden drugiego, starać się zrozumieć siebie nawzajem, szukać punktów styczności*¹⁷. Dialog przeciwstawia papież monologom postępującym równocześnie i pladze narcyzmu.

Inną formą papieskich spotkań z migrantami były nieformalne spotkania podczas podróży i pielgrzymek. Widząc migrantów Franciszek wielokrotnie zatrzymywał się w miejscach, gdzie mieszkają-rozmawiał

¹³ Franciszek., *Świat jutra* (wywiad z Domenico Agasso), Kraków 2021, s.115.

¹⁴ Takie określenia możemy znaleźć w tekście s. Bonga: S.A.Bong., *Encontrar a los foresteros en la verja. Hacia una teología feminista- postcolonial de la hospitalidad*, „Concilium” – Iglesia y Teología de frontera (esp), nr 389, luty 2021, s. 25-35.

¹⁵ Termin apostolstwo ucha pojawił się w: Franciszek, *Miłosierdzie to imię Boga* (wywiad z Andrea Tornielli), Kraków 2016, s.38.

¹⁶ Franciszek., Encyklika *Fratelli tutti*, Kraków 2020, nr 48.

¹⁷ Tamże, nr 198.

z nimi, modlił się i spożywał śniadania budując relacje braterskie w stylu „my”: *Po zakończeniu kryzysu zdrowotnego najgorszą reakcją byłoby popadnięcie jeszcze bardziej w gorączkę konsumpcjonizmu i w nowe formy postaw samozachowawczego egoizmu. Daj Boże, aby w końcu nie było już innych», a tylko «my»*. Z tego powodu postanowiłem poświęcić orędzie na 107. Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy tematowi: *„Ku stale rosnącemu «my»”, pragnąc w ten sposób wskazać jasną perspektywę dla naszej wspólnej podróży w tym świecie*¹⁸.

Wskazanie na wspólne człowieczeństwo oraz braterstwo wynikające z faktu bycia dziećmi tego samego Boga jest papieską próbą tworzenia nowej kultury spotkania w braterstwie.

Papieskie spotkania z migrantami i uchodźcami są próbą budowania szczerego dialogu oraz zauważenia bogactwa, jakim jest drugi człowiek. Na przykład w Turynie 22 czerwca 2015 roku Franciszek wysłuchał świadectw migrantów z Afryki- wysłuchał osobiście świadectw wszystkich, którzy chcieli się wypowiedzieć. Wskazał w ten sposób na potrzebę zauważenia konkretnego człowieka, czemu dał wyraz w encyklice *Fratelli tutti*: *Zarówno pewne populistyczne reżimy polityczne, jak i liberalne stanowiska gospodarcze twierdzą, że za wszelką cenę należy unikać napływu imigrantów. Jednocześnie uważa się, że należy ograniczyć pomoc dla krajów ubogich, aby sięgnęły dna i zdecydowały się na ograniczenie wydatków. Nie bierze się pod uwagę, że za tymi abstrakcyjnymi stwierdzeniami, trudnymi do podtrzymania, kryje się wiele rozdartych istnień ludzkich. Wielu ucieka przed wojną, prześladowaniami i klęskami żywiołowymi. Inni, zgodnie z wszelkimi prawami „szukają szans dla siebie i swoich rodzin. Marzą o lepszej przyszłości i chcą stworzyć warunki, aby do tego dążyć”*.

Marzenia o lepszej przyszłości spotykają się często z bolesną rzeczywistością murów. Podczas pielgrzymki do Ziemi Świętej Franciszek zatrzymał się murze dzielącym dwa narody i modlił się w ciszy, później dodał: „mury nie są rozwiązaniem”. Podobnie modlił się przy murze oddzielającym Stany Zjednoczone od Meksyku w Ciudad Juarez 17 lutego

¹⁸ Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2021): *Ku stale rosnącemu „my”* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

2016 roku wskazując światu na potrzebę budowania relacji ludzkich. *W rzeczywistości wszyscy znajdujemy się w tej samej łodzi i jesteśmy wezwani do zaangażowania się, żeby nie było już więcej murów, które nas oddzielają, aby nie było więcej innych, ale tylko jedno my, tak wielkie, jak cała ludzkość*¹⁹. Franciszek jednoznacznie wskazuje na potrzebę tworzenia mostów, zamiast budowania kolejnych murów, aby człowiek zamiast koncentrować się na samym sobie stawał się otwartym na bogactwo drugiego człowieka jako swojego brata czy siostry: *Migrantów uważa się za nie dość godnych, by uczestniczyć jak wszyscy inni w życiu społecznym, i zapomina się, że mają taką samą przyrodzoną godność, jak każda inna osoba. Dlatego też muszą oni „odgrywać pierwszoplanową rolę w swoim odkupieniu”. Nie mówi się wprost, że nie są ludźmi, ale w praktyce, poprzez decyzje i sposób ich traktowania, wyraża się przekonanie, że są oni mniej wartościowi, mniej ważni, mniej ludzcy. To niedopuszczalne, aby chrześcijanie dzielili tę mentalność i te postawy, sprawiając niekiedy, że pewne preferencje polityczne przeważają nad głębokimi przekonaniami własnej wiary: niezbywalnej godności każdej osoby ludzkiej, bez względu na jej pochodzenie, kolor skóry czy wyznanie, oraz najwyższego prawa miłości braterskiej.*

Papieskie gesty miłosierdzia są przywołaniem do naśladowania Miłosiernego Boga. 12 sierpnia 2015 podczas modlitwy Anioł Pański Franciszek przytulił dziesięciu uchodźców z Nigerii, którzy uciekli od prześladowań przez Lampedusa. Papież wskazał na swoistą więź migrantów z Narodem Wybranym: *Wielu migrantów doświadcza Boga jako towarzysza podróży, przewodnika i kotwicy zbawienia. Jemu powierzają się przed wyruszeniem, i do Niego zwracają się w potrzebie. W Nim szukają pocieszenia w chwilach rozpacz. Dzięki Niemu na drodze są dobrzy „samarytanie”. Jemu, w modlitwie, powierzają swoje nadzieje. Ileż Biblii, Ewangelii, modlitewników i różańców towarzyszy migrantom w ich podróżach przez pustynie, rzeki, morza i granice wszystkich*

¹⁹ Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2021): *Ku stale rosnącemu „my”* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

kontynentów!²⁰ Logika Ewangelii, zdaniem papieża, staje się zaproszeniem do towarzyszenia uchodźcom w ich drodze, bo jest to szczególne miejsce obecności Boga, który idzie ze swoim ludem:

*Bóg nie tylko idzie ze swoim ludem, ale także w swoim ludzie, w tym sensie, że utożsamia się z mężczyznami i kobietami w ich wędrówce przez dzieje – zwłaszcza z ostatnimi, ubogimi, zepchniętymi na margines – jakby przedłużając tajemnicę Wcielenia*²¹.

Troska o migrantów wyrażona została w konkretnych gestach miłosierdzia. Papież otworzył prysznice przy murach Bazyliki św. Piotra, zakład fryzjerski dla bezdomnych, a z okazji swoich urodzin obdarował rzymskich bezdomnych parasolami i spiworami. *Budowanie Królestwa Bożego obejmuje wszystkich ludzi bez ekskluzywizmu i selekcji. Stawiając raczej w centrum mieszkańców peryferii, także egzystencjalnych. Budowanie Królestwa Bożego odbywa się z migrantami, ponieważ bez nich nie byłoby to królestwo, którego pragnie Bóg. Budować przyszłość z migrantami i uchodźcami oznacza także uznać i docenić to, co każdy z nich może wnieść do procesu budowania*²².

Szczególne miejsce w poruszanych zagadnieniach zajmują orędzia papieskie z okazji dnia migranta i uchodźcy. Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy obchodzony jest od 1914 r. Od 2019 r. Kościół katolicki obchodzi Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy w ostatnią niedzielę września każdego roku. W poprzednich latach obchodzony był w drugą niedzielę po uroczystości Objawienia Pańskiego. Warto podkreślić często powtarzający się motyw prawa do nieemigrowania: *Migracja powinna być zawsze dobrowolną decyzją, ale w rzeczywistości, w bardzo wielu przypadkach, również dzisiaj, tak nie jest. Konflikty, klęski żywiołowe, czy też po prostu niemożność godnego i dostatniego życia we własnej ojczyźnie, zmuszają miliony osób do wyjazdu. Już w 2003 r. św. Jan Paweł II podkreślał, że „tworzyć konkretne warunki sprzyjające*

²⁰ Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2021): *Ku stale rosnącemu „my”* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

²¹ Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2024): *Bóg idzie ze swoi ludem*(z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

²² Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2022): *Budować przyszłość z migrantami i uchodźcami* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

pokojowi znaczy – w odniesieniu do migrantów i uchodźców – poważnie zadbać o zabezpieczenie przede wszystkim prawa do nieemigrowania, to znaczy do godnego życia w pokoju we własnej ojczyźnie” (Orędzie na 90. Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy, 3)²³.

Same tytuły papieskich orędzi wskazują na potrzebę szczególnej wrażliwości na migrantów: *Migranci i uchodźcy: ku lepszemu światu* (2014), *Kościół bez granic matką wszystkich* (2015), *Migranci i uchodźcy są dla nas wyzwaniem. Odpowiedź daje ewangelia miłosierdzia* (2016), *Imigranci niepełnoletni, bezbronni i pozbawieni głosu* (2017), *Przyjmować, chronić, promować i integrować imigrantów i uchodźców* (2018), *Chodzi nie tylko o migrantów* (2019), *Jak Jezus Chrystus, zmuszeni do ucieczki. Przyjąć, chronić, promować i integrować przesiedleńców wewnętrznych* (2020), *Ku stale rosnącemu my* (2021), *Budować przyszłość z migrantami i uchodźcami* (2022), *Wolni, aby wybrać: migrować czy pozostać* (2023), *Bóg idzie ze swoim ludem* (2024). Orędzia papieskie wskazują na potrzebę współdzielenia odpowiedzialności za los migrantów i uchodźców.

Warto podkreślić znaczenie duchowej troski o migrantów i uchodźców, o którą często dopomina się papież. Franciszek dodał do litanii loretańskiej wyzwanie *Solacium migrantium, Pociecho migrantów* (20 czerwca 2020) wskazując na potrzebę szczególnej troski wspólnoty wiernych o migrantów i uchodźców. NB Komisja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów KEP proponowała *Pomocy migrantów*²⁴. Papież wskazał w ten sposób na swoistą bliskość Maryi- matki wędrującej, nie mogącej znaleźć miejsca- wobec każdego migranta (teologia ludu wędrującego). W ten sposób oddał wszystkich migrantów i uchodźców pod macierzyńską opiekę Maryi- Matki wędrujących.

Temat migracji papież poruszał przy okazji różnych spotkań wskazując na potrzebę troski o godność osoby ludzkiej. Redaktor dokumentu Kongregacji Nauki Wiary *Dignitas infinita* – kard. Victor Manuel

²³ Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2023): *Wolni, aby wybrać: migrować czy pozostać* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).

²⁴ A. Wojtczak., *Teologiczna wymowa maryjnego tytułu „Pociecha migrantów” według papieża Franciszka*, [w]: *Collectanea Theologica* 91(2021) nr 1, s. 79.

Fernandez- wskazał na szczególne zainteresowanie papieża poprzez wyrażenie swoich sugestii w powstawaniu dokumentu- dodał On takie zagadnienia jak dramat ubóstwa, migracje, przemoc wobec kobiet, handel ludźmi, wojna. W Deklaracji *Dignitas Infinita* (25.03.2024) pojawia się wskazanie na znaczenie rozróżnienia godności na ontologiczną, moralną, społeczną i egzystencjalną. Wszelkie nadużycia wobec godności i wolności człowieka zostało nazywane zbrodnią przeciwko ludzkości.

ZAKOŃCZENIE:

To tylko nieliczne przykłady wyrażające szczególną wrażliwość papieża Franciszka na wszelkie przejawy nierówności, przemocy wobec drugiego człowieka. Głos papieża jest zaproszeniem skierowanym do wszystkich ludzi dobrej woli o wspólne działania na rzecz migrantów.

Podsumowaniem mogą być słowa Jana Pawła II z jego pierwszej encykliki *Redemptor hominis*- człowiek jest drogą Kościoła. Drogę tę człowiek wiary widzi w perspektywie daru. Drugi człowiek jest darem i błogosławieństwem i zdaniem papieża trzeba uczyć się wzajemnie ubogacać naszym człowieczeństwem. Drugi człowiek nie jest problemem do rozwiązania, ale bratem do przyjęcia i kochania (*Fratelli tutti*) na wzór otwartego serca Chrystusa (*Dielexit nos*). Personalizm w relacji do migranta najlepiej wyraża zasada 1 na 1- czyli troska konkretnego chrześcijanina lub człowieka dobrej woli o jednego, konkretnego migranta lub jedną rodzinę. Relacja personalna sprawia wyzwala z wyolbrzymianych obustronnych lęków i powala wzajemnie ubogacać się i wzrastać, co jest najgłębszym pragnieniem papieża.

Streszczenie

Tekst *Migracje i emigrant. Personalizm migracyjny jako locus theologicus w myśli i praxis Franciszka* jest teologiczną i pastoralną interpretacją nauczania oraz postawy papieża Franciszka wobec emigranta. Personalizm Franciszka należy interpretować jako swoiste przesunięcie akcentów z migracji jako problemu do konkretnej osoby migranta. Chrześcijańskie odniesienie do drugiego człowieka powinno być zawsze personalistyczne w relacji 1 na 1. Artykuł wskazuje na swoistą

łączność nauczania papieskiego z Jego gestami i postawą. Łączne czytanie nauczania z *praxis* pozwala zrozumieć myśl papieża pochodzącego z Ameryki Łacińskiej. W nauczaniu papieskim drugi człowiek nie jawi się jako problemem do rozwiązania, ale jako brat do przyjęcia i kochania (*Fratelli tutti*) na wzór otwartego serca Chrystusa (*Dielexit nos*).

Słowa kluczowe: migracje, emigrant, papież Franciszek, personalizm, prawa człowieka, godność osoby

Abstract

The text Migration and the Emigrant. Migration personalism as *locus theologicus* in Francis' thought and praxis is a theological and pastoral interpretation of Pope Francis' teaching and attitude toward the migrant. Francis' personalism should be interpreted as a kind of shift of emphasis from migration as a problem to the concrete person of the migrant. The Christian reference to the other should always be personalistic in a 1-on-1 relationship. The article points out the peculiar connectivity of the Pope's teaching with his gestures and attitude. A combined reading of the teaching with praxis makes it possible to understand the thought of the Latin American pope. In papal teaching, the other person does not appear as a problem to be solved, but as a brother to be received and loved (*Fratelli tutti*) following the example of Christ's open heart (*Dielexit nos*).

BIBLIOGRAFIA

- Balicki J., *Współczesny kryzys migracyjny. Wyzwania dla Kościoła*, [w]: Teologia i Moralność, volumen 12(2017), numer 1(21), s.9-27.
- Bergoglio J.M., *Wykład w sanktuarium św. Kajetana w Buenos Aires* (19.11.2009), [w]: Franciszek., *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków, wydawnictwo M, 2013, s.41-44.
- Bergoglio J.M., *Homilia z okazji Mszy Świętej w intencji ofiar przemytu i handlu ludźmi* (22.09.2011), [w]: Franciszek., *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków 2013, wydawnictwo M, s.58.
- Bong S.A., *Encontrar a los foresteros en la verja. Hacia una teología feminista-postcolonial de la hospitalidad*, „Concilium” – Iglesia y Teología de frontera (esp), nr 389, luty 2021, s. 25-35.
- Borghesi M., *Jorge Maria Bergoglio. Biografía intelectualna*, Wydawnictwo Franciszkanów „Bratni Zew”, Kraków 2018.

- Cekiera R., *Uchodźcy, migranci i Kościół Katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła Katolickiego*, Wydawnictwo Więzi, Warszawa 2022.
- Franciszek., *Otwieranie drzwi* (wywiad z Dominique Wolton), Wydawnictwo WAM, Kraków 2018.
- Franciszek., *Encyklika Fratelli tutti*, Wydawnictwo M, Kraków 2020.
- Franciszek., *Miłosierdzie to imię Boga* (wywiad z Andrea Tornielli), Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2016.
- Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2017): *Imigranci niepełnoletni, bezbronni, pozbawieni głosu* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).
- Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2021): *Ku stale rosnącemu „my”* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).
- Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2022): *Budować przyszłość z migrantami i uchodźcami* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).
- Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2023): *Wolni, aby wybrać: migrować czy pozostać* (z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).
- Franciszek., Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy(2024): *Bóg idzie ze swoi ludem*(z oficjalnej strony watykańskiej vatican.va).
- Franciszek., *Świat jutra* (wywiad z Domenico Agasso), Wydawnictwo WAM, Kraków 2021.
- Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary *Dignitas Infinita*, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2024.
- Kasper W., *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*, Wydawnictwo Więzi, Warszawa 2015.
- A. Wojtczak., *Teologiczna wymowa maryjnego tytułu „Pociecha migrantów” według papieża Franciszka*, [w]: *Collectanea Theologica* 91(2021) nr 1, s. 77-100.
- Puebla nr 1153, [w]: *Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano, Rio de Janeiro, Medellín, Puebla Santo Domingo*, Bogotá 1995.
- V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. *Aparecida. Dokument końcowy Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, Gubin 2014.